

Ady Endre Nagyváradon

Ki ne ülne le szívesen akár néhány percre Ady Endre íróasztalához vagy a nagyvárad-i Müller-raj előtti egykori törzsasztalához oda, ahol több mint száz évvel ezelőtt a költő naponta megfordult?

VALLOMÁS

Oh, Nagyvárad, még megíratlan, talán soha meg sem írható regényem édes, régi városa, te kis Magyarország! Tőled követelem vissza az ifjúságomat, tőled várom a talán-talán föltámadásomat, ezennel, talán utoljára, szerelmet vallok neked!

Budapest, 1910. nov. 9.

Nagyvárad 1910. december 25.

Ady Endre

Nagyvárad tobzódik az Ady Endre-emlékhelyekben, és amúgy is a legkedvesebb partiumi városok egyike. Ady Endre 1899 végén 1900 elején szegődött Váradra, a szűknek érzett Debrecen után a „Kőrös-parti Párizs” valósággal nagyváros számára. Hírlapíróként kezdetben kisebb feladatokat látott el. A város azonban mély benyomást tett rá: az itt töltött idő megváltoztatja. Regényt akart írni róla: a műnek később csak egyetlen fejezete készült el, amely A vér városa címmel jelenik meg 1910-ben a Nyugatban.

Írók otthona – Ady Endre Nagyváradja

„Májusban olyan szép szokott lenni Magyarvár, hogy az emberek megalomdulva néznek Erdély felé s általában Keletre, honnan a Nap is jönni szokott. Hársak illata s gesztenyék színe, minden, mintha a kígyózó, hosszú Sugárfolyó völgyén jönne ide, e furcsa, nagyon furcsa városba. E furcsa városba, amely igazán a Vérnek városa s ahol Szent László óta emberek és fajták nagyon össze-vissza ölelkeztek.

De Magyarvár mégis augusztusban a legszebb, éjszakánként, a fényes Hold segedelmével a Táborhegy tetejéről nézve. Ilyenkor érti meg az ember, miért volt ez a város olyan becses és jó, hogy érte nem csupán Sztambul és Bécs vitázott. Itt majdnem királyi rangú és seregű, hatalmas basák vigyáztak és uralkodtak s a régi várfalakra a Hold emlékezőn bámul. Fehér vizű folyó szeli át a várost a Táborhegy alatt s itt hamarabb emelték föl arcukat és szívüket a zsidók, mint akárhol, széles Magyarországon. Jó urak voltak a török urak, szerették avagy legalább is jó szívvel túrték a vár köré csődült és ott lapult zsidóságot. Ezért olyan ez a város, Magyarvár, a Táborhegyről nézve, holdas, augusztusi éjszakákon, mint egy régi kalifa nyári álma. Egy-egy része nagyon új és fényes és fehér, de ódon szögletei is ragyognak a Hold alatt: össze-vissza, gyönyörű város. Utcáit már régen büszke, újféle, magas lámpák verdesik fényükkel s olyan szépek ezek az utcák a Táborhegyre fölragyogva. Egy kis Amerika Magyarországra tolván s egy kis Magyarország Szmirna tájékára elgondolva: körülbelül ez az a város.” (A vér városa, Nyugat, 1910)

ADY ENDRE: MÉG EGYSZER...

(részlet)

Ím, bevallom, hogy nem hiában
Vergődtem, nyögtem, vártam, éltem,
Megléltem az igaz világot,
Megléltem az én dölyfös énem,

Megleltem, ami visszaadja,
Amit az élet elragadt:
Annyi szenny közt a legtisztábbat:
Ím, megtaláltam magamat!...
Ím, megtaláltam s a piacra
Kivonszoltam, hol áll a vásár:
Ez én vagyok, hitvány és büszke,
Érints, vevő és hullj reám, sár!

E „furcsa város” új kapcsolatokat, új szerelmeket, új mámorokat hozott Ady életébe. „Az 1867-es általános fejlettségű mutatók szerint – írja Hegedűs Zoltán – Várad még Magyarország középvárosainak sorában foglalt helyet, de 1910-re az ország négy legfejlettebb városa között volt, csak Budapest, Pozsony és Zágráb előzte meg. A virágzó gazdasággal együtt járt, hogy a 20. század elejére a magyar kulturális élet egyik legjelentősebb központja Nagyvárad lett. Ekkor kapta némi iróniával a „Pece-parti Párizs” nevet.” Ady a város lüktetésével együtt élt, évekig itt újságíróskodott a Szabadság című lapnál, itt jelent meg második kötete, és ehhez a városhoz fűződik egész életét befolyásoló „intim tragédiája”: Rienzi Mária kupléénekes-kurtizánnal való kapcsolatából származó vérbaja.

Ady kedvenc helyei közé tartozott a Müller Sándor által üzemeltetett kávéház és cukrászda, melyet csak egyszerűen Müllerájnak (Müllerei) neveztek. 1901-ben Ady Endre, kihasználva a Nagyvárad Friss Újság című napilap főszerkesztőjének igazolt távollétét, élesen kritikus hangú jegyzetet írt az úgynevezett Kanonok sor épületeiben elzárkózó katolikus papok jólétéről, életviteléről, életmódjáról, de valójában a „klérus” ellen. Az Egy kis séta című írása kirohanást intézett a katolikus egyház ellen. Ezt követően a káptalan, az egyház nevében, beperelte az akkor költőként még alig ismert újságírót. Több mint két év telt el, amikor is 1903-ban végrehajtható ítélet született, amely Adyt háromnapos elzárásra ítélte. Bevonult. Éttermek versengtek azért, hogy ellátását biztosítsák, és napi fél liter borhoz is hozzájuthatott, és a „bűnös” Ady pedig a cella ablakából láthatta, amint barátai a szabadban órá emelik poharukat, és koccintanak.

A Traian parkban található Ady egykori kedvenc várad kávézója, ahol nemritkán cikkeit is írta és baráti beszélgetéseit folytatta; a Mülleráj ma az egykor szebb napokat is látott Ady-émlékmúzeum. Ha éppen nyitva van, érdemes ide betérnünk. A költő Váradon eltöltött újságírói éveit felidéző kiállítás tárgyi emlékekben szegény ugyan, de a tablókön olvasható magyar nyelvű leírások kifejezetten érdekesek. A terem két végén Ady életének két fontos helyszínére utal néhány bútordarab: a Nagyvárad Napló szerkesztőségében használt íróasztal, valamint a néhány korabeli bútor segítségével megidézett képzeletbeli kávéház. A múzeum előtt Ady mellszobra áll.

Ahogy Péter I. Zoltán írja Ady Endre regényes életrajza Nagyváradon c. kötetében, Ady Váradon persze nem csak az alkotásoknak élt: az éjszakázások, az italozások, az élet habzsolása és itt szembesül saját gyarlóságával, amit még Debrecen megfogalmazott:

„Egy nevetséges, de szörnyen igaz felfedezésre kellett jönnöm: a hozzám hasonló emberek nem illenek ebbe a világba, és a végzet azt mérte reájuk, hogy agyrémekért küzdjenek és haljanak meg. És lassan-lassan úrrá lesz ez a tudat. Keressük a szabadulást, keressük a feledést. Mámor, mámor kell minden áron. Bor vagy csók adja: mindegy. Ránk borul a köd. Haladunk tudat, hit, emlékezés, remény és cél nélkül. De ha néha a lélek hamvából felébred

egy szikra, egy pillanatra eloszlik a köd, s irtózáttal látjuk meg a valót. Ilyenkor írom meg egy-egy versemet.” (Debreczeni Hírlap 1899. január 18.)

A lét teljességét áhító költő Nagyváradon már elnézőbben fogalmaz: „Egyetlen igazság van a földön, és ez az igazság az élet. Ne tagadjuk le hát a mámort, ha túl is vagyunk rajta. Az életből semmit sem kell letagadni.”

Itt kötött barátságot Bíró Lajossal, Nagy Endrével, majd Szűts Dezsővel és Halász Lajossal. Újságíró ismerősei közül kiemelkedő Fehér Dezső, aki Adyt átcsábította a Nagyvárad Napló szerkesztőségébe. Ő fedezte fel a fiatal tollforgatóban a zseniális alkotót. De itt ismerkedett meg nagy szerelmével, Lédával (huszadik század elején az irodalomtörténetbe Lédaként bekerült Diósyné Brüll Adél, Ady Endre nagyváradai szerelme és pártfogója volt) is. Diósiné néhány Párizsban töltött szűkös év után férje üzleti sikereinek megismétlődését megkoronázva „párizsi dámaként” 1903 nyarán meglátogathatta családját. Fehér Dezső a Nagyvárad Napló szerkesztőségében bemutatta Diósinének Adyt. Azt nem lehet tudni, hogy már az első találkozásukkor feléledt-e szerelmük, vagy a nyár végi Fehérné által szervezett kávéházi esten történt. Schöpflin Aladár Ady című kötetében így ír:

„Mint Ady minden szerelmi ügyében, ebben is bizonyára az asszony volt a kezdeményező, a megismerkedésben baráti jóindulat közvetített, de a félszegen tartózkodó költőnek kellett egy kis biztatás, amit megkapott az asszonytól, ügyesen, tapintatosan, észrevétlenül, a nőhódító hiúság kímélésével. Az asszonyt már eleve érdekelte Ady, akinek néhány nagyváradai lapokban olvasott verse felkeltette figyelmét; úgy látszik, jó versolvasó volt, abból az érdekes asszonytípusból, amelyet izgat az irodalom s amelynek elfajzásai azok a hisztériák, akik úgy szállnak a hírneves költőkre, általában a hírneves emberekre, mint a legyek. Mindenesetre a legfinomabb, legműveltebb, legelőkelőbb nő volt, akivel addig Ady találkozott.”

Itt vált ismert és elismert publicistává és költővé. Olyannyira elismertté, hogy a fiatal váradai költők és írók tárgyalni kezdtek vele egy irodalmi folyóirat létrehozásán. 1908. április elején, amikor Ady ismételten Nagyváradra látogatott, egy vacsora alkalmával megalapították a Holnap Irodalmi Társaságot, és elindították a Holnap-ot, melynek első kötetébe Adyn kívül Babits Mihály, Balázs Béla, Dutka Ákos, Emőd Tamás, Juhász Gyula és Miklós Jutka versei kerültek.

Forrás:

<http://cultura.hu/kultura-plusz/irok-otthona-ady-endre-nagyvaradon/>